

“Ook onder de grond ruimtelijke ordening nodig”

Dat de riolering een essentiële voorziening is om afvalwater en regenwater in te zamelen en af te voeren, zal weinig tegenspraak ontmoeten. Rondom die riolering worden wel vele discussies gevoerd, over de invloed van emissies op de kwaliteit van het oppervlaktewater, de invloed van rioolrenovatie op grondwaterstanden, de dimensionering van riolen in het licht van intensievere regenbuien, over verantwoord beheer en onderhoud en niet te vergeten over het oplopen van de kosten van het beheer van de riolering. Naast de aandacht die dit vakgebied krijgt in dit blad, in het vakblad Riolering en in de uitgaven van de Stichting RIONED, is er het blad Rioleringswetenschap. 'Driemaandelijks tijdschrift voor geïnteresseerden in een ingenieursbenadering van riolering en daaraan gerelateerde onderwerpen', zoals de gedetailleerde ondertitel luidt. Verslag van een gesprek met ir. Wicher Worst, voorzitter van de redactie van dat blad, in zijn werkkamer in het kantoor van Grontmij in Houten.

Wat is de filosofie van jullie blad?

"Ik kan je het eerste nummer van de zesde jaargang laten zien, net uitgekomen. In februari 2001 zijn we gestart met dit blad als kwartaalblad. Als redactie hadden we in het begin nog wel twijfel aan de levensvatbaarheid, maar de uitgever, HolaPress in Valkenswaard, heeft die twijfel nooit gehad. Doel was een tijdschrift te laten verschijnen waarin rioleringsonderwerpen diepgaand aan de orde zouden kunnen komen, zonder beperkingen aan de lengte van de artikelen. Bij ons kan een artikel uit 20 pagina's bestaan als dat nodig en nuttig is. Het is een tijdschrift voor Nederland en Vlaanderen met een wetenschappelijke redactie waarin beide landen vertegenwoordigd zijn. Van het begin af aan werkten twee hoogleraren mee, prof. dr. ir. Jean Berlamont van de universiteit Leuven en prof. dr. ir. François Clemens van de TU Delft. Wij brengen artikelen over onderwerpen die voor rioleringspecialisten interessant zijn, zoals de achtergronden van modelberekeningen, onderzoeken naar de levensduur van riolen, de invloed van de klimaatveranderingen e.d. Dezelfde onderwerpen vind je in het vakblad Riolering, maar daar kun je er snel kennis van nemen. Bij ons gaan we uitvoerig in op de achtergronden."

Hoe groot is jullie oplage?

"We hebben zo'n 300 betalende abonnees, maar onze oplage is het dubbele. Ingenieursbureaus nemen vaak meerdere exemplaren af, omdat het geen blad is dat snel moet circuleren in het bedrijf. De mensen moeten de tijd nemen om de artikelen te lezen. De redactie moet wel hard werken om het blad gevuld te krijgen. In onze sector hebben we niet een cultuur om diepgaande artikelen te schrijven. Daarvoor doen we vooral een beroep op universiteiten, op afstudeer- en promotieonderzoeken. We houden ook interviews, met promovendi, maar dat zijn er in de loop der jaren maar een paar geweest,

met oude rotten in het vak en sinds kort geven we ook ruimte aan jonge mensen die nog weinig ervaring, maar wel veel ideeën hebben. We besteden ook aandacht aan het beheer bij gemeenten en zien dan ook de verschillen in aanpak."

Wat voor verschillen?

"Aan de ene kant technische verschillen. Als je Apeldoorn en Amsterdam vergelijkt, zie je bij beide gemeenten veel deskundigheid, maar een heel andere uitgangssituatie. In Apeldoorn weinig berging in het stelsel, in Amsterdam veel. Je ziet ook verschillen in beleidskeuzes. Kies je voor gescheiden of voor gemengd rioleren? Verschillen in de vraag wie het beleid vaststelt, wie besluiten neemt: de deskundigen van de dienst, de financiële beleidsambtenaren of het bestuur?"

"Je ziet grote verschillen in het beheer. We kennen nu zo'n tien verschillende systemen, gemengd en gescheiden, de verbeterde stelsels, drukriolering, vacuümriolering etc. In de loop der jaren kun je daardoor nogal hybride systemen krijgen, leuk om aan te leggen, moeilijk om te beheren. Bovendien kan dat beheer ook weer versnipperd zijn. Als je een parkeerterrein aanlegt met doorlatende verharding, dus zonder putten etc., dan is die verharding onderdeel van het hemelwaterafvoerstelsel, maar ook onderdeel van het wegbeheer. En weet die wegbeheerder na tien jaar nog dat die verharding deze nevenfunctie had? Vermenging van functies maakt het beheer steeds complexer."

Hoe verandert de wetgeving dan?

"We hadden de afgelopen jaren te maken met de Wet milieubeheer. Daarin was vastgelegd dat de aanleg van riolering een taak van de gemeente is. We krijgen nu te maken met een wijziging van drie wetten: de Gemeentewet, de Wet op

de waterhuishouding en de Wet milieubeheer. Het begrip riolering als eenduidig begrip vervalt. Dat komt omdat men in de benadering onderscheid maakt tussen drie soorten water, namelijk stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater. In de Wet op de waterhuishouding wordt geregeld dat de zorg voor het inzamelen en verwerken van afvloeiend hemelwater en 'overtollig' grondwater een taak van de gemeente is. De Wet milieubeheer regelt de verzameling en afvoer van huishoudelijk- en bedrijfsafvalwater. De Gemeentewet regelt dat de gemeente onder de naam rioolheffing een belasting kan heffen voor de bestrijding van de kosten die aan de verzameling en het transport van het afvalwater en aan de verzameling, het transport en de verwerking van hemelwater en grondwater verbonden zijn. Tot dusverre is doorgaans sprake van een retributie: een heffing die alleen opgelegd kan worden aan degenen die aangesloten zijn. Na de wetswijziging wordt het een belasting die aan iedereen opgelegd kan worden, ook aan degenen die niet aangesloten zijn."

Blijft het gemeentelijk rioleringsplan bestaan?

"Dat plan wordt in de nieuwe wet juist verbreed. Daarin komen ook de keuzes te staan die men gemaakt heeft en maakt. Een veel zwaarder accent komt te liggen op de coördinatie met andere diensten en bedrijven, zoals de weg- en groenbeheerder. Allerlei soorten goten worden aangelegd om het regenwater daarheen te brengen waar men het wil hebben. Dat kunnen goten in wegen zijn, maar ook greppels in het groen, die het regenwater naar de wadi's brengen, de grasvelden die tevens infiltratievoorziening zijn. Ze worden als groengebied beheerd, maar mogen hun 'blauwe' functie niet verliezen. Bovendien komt daarbij het volksgezondheidsaspect weer om de hoek kijken. Vogelpoep van daken bijvoorbeeld kwam vroeger met het regenwater in het riool terecht en was dan weg. Als dat regenwater naar een wadi geleid wordt, blijft die poep in de openbare ruimte aanwezig."

De volksgezondheid was toch altijd het primaire doel?

"Vroeger stond het bevorderen van de volksgezondheid expliciet in de rioleringsnotitie aan de Tweede Kamer. Dat begrip is inmiddels weg, vervangen door 'het

CV

1951 geboren in Meppel
1968-1977 studie Civiele Gezondheidstechniek TU Delft
1978-1988 medewerker afdeling Riolering Grontmij Houten
1988-1998 hoofd afdeling Riolering Grontmij
1998-heden hoofd afdeling Water Grontmij
2001-heden voorzitter redactie Rioleringswetenschap

voor oppervlaktewaterkwaliteit. Na mijn militaire dienst ben ik in 1978 bij Grontmij in dienst gekomen als medewerker van Arie van den Herik. Na tien jaar ben ik hem opgevolgd als hoofd Riolering en weer tien jaar later ben ik hoofd van de afdeling Water geworden, die zich niet alleen met riolering, maar ook met het beheer van grond- en oppervlaktewater bezighoudt. Mijn eerste klus betrof de herberekening van de riolering van Vlissingen. Vooral de kwaliteit van de Vlissingse Schuitvaartgracht was zó slecht, dat het er vaak erg stonk. Het was stilstaand water waarop veel overstorten uitkwamen. Daar moest doorstroming gecreëerd worden. Het water in die gracht moest in beweging komen. Toen die was aangebracht, was het probleem voorbij.”

Wat zie jij als aandachtspunten voor de toekomst?

“Dat zijn er twee: de volksgezondheid en het beheer. Over de volksgezondheid hebben we het al uitvoerig gehad. Er worden allerlei

milieu’. Epidemioloog professor Huisman uit Rotterdam hield ons 20 jaar geleden in de vakantiecursus en in zijn colleges al voor dat het huidige westerse niveau van volksgezondheid voor 85 procent te danken is aan de manier waarop we met ons water omgaan, met drinkwater en afvalwater. De aandacht voor dat aspect is in de loop der jaren helemaal verdwenen, maar vanuit de veterinaire hoek wordt er opnieuw aandacht voor gevraagd. We moeten veel beter nadenken over de routes die ziekteverwekkers en -verspreiders volgen. In 2002 is daarover een RIZA-rapport verschenen, opgesteld door prof. Frans van Knapen, hoogleraar veterinaire volksgezondheid aan de universiteit Utrecht, Ab Dirkzwager, die toen nog bij het RIZA werkte, en mijzelf als projectleider. In dat rapport staan 49 verhoogde kansen op blootstelling aan gevaren door de manier waarop we met water in de stad omgaan. Het gaat onder andere om ziektes die verspreid worden via fecale verontreiniging, via water en vochtige grond en via klein ongedierte e.d. Ziektes als dysenterie, malaria, cholera. ‘In plaats van een milieueffectrapport hebben we een gezondheidseffectrapport nodig’ was de slogan waarmee Frans van Knapen veel civiel-technici weer bij de les bracht.”

“Rioleringswetenschap heeft een technische kant en een beleidskant. Om die beleidskant goed te behartigen, moeten rioleringsprofessionals een plek krijgen aan de bestuurlijke tafel, om daar hun zorgen direct duidelijk te kunnen maken.”

Is dat eigenlijk al niet bereikt?

“Als je naar de laatste 20 jaar kijkt, is er zeker veel bereikt. In de jaren tachtig is de aandacht gevestigd op de vervuiling door rioolstelsels en zijn de verbeterde stelsels ontwikkeld. Toen kwam ook aandacht voor de riolering van het buitengebied en voor het achterstallig onderhoud. In 1993 trad de Wet milieubeheer in werking die

de zorgplicht bij de gemeente legt, vastlegt dat de gemeente een plan moet maken en aangeeft wat in dat plan moet staan. In 1987 werd Stichting RIONED opgericht en vanaf toen werden steeds meer plannen gemaakt met de verzamelde kennis. Midden jaren negentig gebeurde er iets merkwaardigs. Ik kan niet precies aangeven waar en wanneer. Ineens heette regenwater schoon. Jarenlang hadden we metingen gedaan aan de vervuiling van regenwater, in de lucht, door de goten, door het verkeer, door de vogels. We hadden afgewogen wat het beste was, zuiveren of lozen? Ook de regenwaterriolen waren verbeterd om het vuil van de ‘first flush’ zoveel mogelijk binnen te houden. Ineens mochten regenwaterriolen weer op oppervlaktewater lozen, was zuiveren niet meer nodig en kon regenwater gebruikt worden om het grondwater aan te vullen. Afkoppelen was goed om de transportkosten te verlagen, om de rwzi beter te laten werken en om minder restvervuiling via het effluent op het oppervlaktewater te brengen.”

“Enschede liep in die jaren onder leiding van Jan Kwakkel en zijn opvolger Gedrik Bruins voorop bij het ontwikkelen van systemen voor de opvang van hemelwater. In eerste aanleg gebeurde dat heel zorgvuldig, maar inmiddels zijn er al zo’n 40 soorten hemelwaterstelsels ontwikkeld en wordt goed beheer een groot probleem. Ook komt steeds meer aandacht voor de vraag of de aangelegde voorzieningen wel het beoogde effect hebben. Bovendien is het regenwater niet schoon.”

Wat is jouw achtergrond?

“Ik ben in 1951 in Meppel geboren, heb van 1968 tot 1977 in Delft Civiele Gezondheidstechniek gestudeerd bij Koot en bij Pöpel. Bij Pöpel heb ik gewerkt aan een model

“Ineens heette regenwater schoon”

vernuftige watersystemen aangelegd, maar in veel gevallen zijn ze beheeronvriendelijk. Een traditioneel riool heeft inspectieputten, waarin je kunt kijken en inspecteren, van waaruit je kunt repareren en renoveren. Bij allerlei regenwaterstelsels ontbreken die en is daar onvoldoende over nagedacht. Hoe lang moeten ze mee, hoe kun je ze reinigen, hoe renoveren? Er gebeurt in onze samenleving veel te veel bovengronds om ervan uit te kunnen gaan dat zo’n voorziening ongestoord 100 of 50 jaar ligt en functioneert. De beheerder moet veel meer bij het ontwerp betrokken worden. Het gaat over geweldige bedragen, want van de 109 miljard euro aan ondergrondse infrastructuur in Nederland maakt de riolering bijna de helft uit, namelijk 50 miljard. De ondergrondse infrastructuur moet veel beter gereguleerd worden. Ook daar is ruimtelijke ordening nodig. Wat geen functie meer heeft, moet weggehaald worden.”

“Verder hebben we professionals nodig, meer studenten dan nu. Vooral mensen met kennis en met liefde voor het vak. Rioleringsdeskundigen komen echt niet zonder werk te zitten. Binnen de NVA zijn we ooit samen aan de opzet van de basiscursus riolering begonnen. Daar zijn inmiddels via het cafetariamodel allerlei korte snelle opleidingen bijgekomen. Met ons blad willen we de diepgang vergroten, onderbouwde verhalen leveren. Om door professionaliteit invloed op het beleid te kunnen uitoefenen.”

Maarten Gast